

אומר בדבר הזה, ולא קראו 'רבי' כמו שקוראו עתה – כי לאחר שלמד ממנו זה הדרש, החובה לקרותו רבו, וכמו ששינונו בבירייתא ד'קנין תורה', הלומד מחברו דבר אחד חייב לקרותו 'רבי'. (מהר"ץ חיות)

פרש רש"י (ע): 'הפסד וחבלה היא בעולם...'. – כשאדם מחמיץ הזדמנות להתפכח ולהחכים, לא לעצמו בלבד הפסיד, אלא העולם כולו נחבל ונפסד על ידו; – והלא בן עזאי היה אומר (בבכורות נח.) 'כל חכמי ישראל דומין עלי כקליפת השום', נמצא גם ר' ישמעאל בכלל זה, ואעפ"כ כיון שהיה יכול לשמשו ולקבל דבר-מה מדרך לימודו של ר' ישמעאל, ולא קיבל, חש בן עזאי כי העולם כולו נחבל על ידי הפסד זה. והטעם, כי האדם הגדול הרי הוא כצינור המוריד השפעה מן השמים, ויש שאפילו גדולים כמותו שואבים את גדולתם על ידי גדולתו, ובהסתלקו נסתם הצינור ואבדה חכמת בני דורו שהיו חכמים כמותו בעודו קיים. (עפ"י שיחות מוסר לגר"ח שמואלביץ, יח תשל"א; ג תשל"ב)

'דתניא רבי אומר: אקרא אני...' – לשון זו, 'אקרא אני' מצאנוה בפי רבי בפסחים מא: ולעיל סג: (ובלשון דומה אמר רבי במכילתא (בא, ו) 'אני אקרא'). ולא נמצא בתלמוד מלבד אלו אלא עוד פעם אחת, בדברי תלמידי רבי יהודה בן רועץ (בסנהדרין ד). (וכן שגור הרבה בפי רבי הלשון 'אומר אני' – ע' במובא בקדושין ט.)

(ע"ב) 'אטו אנן מגבו קאמרינן, מתוכו קאמרינן' – ע' בחדושי הגר"ח הלוי (טומאת מת כב, ב) שבאר מכאן, שישוד דין הצלת צמיד פתיל אינה על ידי הכלי בעצמו אלא תוכו הוא שמציל על כל מה שבו (אלא שעצם הכלי טפל לתוכו, ולכן גם מה שבלוע בתוך הדופן ניצל).
עוד במש"כ התוס' שה'קל וחומר' מפכין קטנים – ע' בשו"ת דובב מישרים ח"א קטז.

דף עב

'אליבא דר' עקיבא דאמר: עובר במעזי אשה טמא' – רש"י מפרש שלר' עקיבא טומאה בלועה מטמאה. ואילו התוס' כתבו שלא טמא ר' עקיבא אלא בולד שהוציא את ידו לחוץ (שאז טמא כולו, אפילו מה שבפנים. מהרש"א), אבל עובר שכולו בפנים – אינו מטמא, שטומאה בלועה אינה מטמאה וטהרה בלועה אינה מיטמאה. ומהרמב"ם (טומאת מת כה, ח) נראה שלא דיבר ר' עקיבא אלא כשנפתח הרוחם וכבר נעשה ראש הנפל כפיקה של שתי. ולפי זה יוצא, שאשת כהן שהיא מעוברת, אין שייך לה לחוש מלהכנס לאהל המת, שהרי העובר בלוע במעיה ולא ייטמא. וכבר הקשה המגן-אברהם (שמו סק"ב) על דברי הרוקח (המובאים בש"ך יו"ד שעא, א) שכתב שמותר לה להכנס לאהל המת רק משום ספק-ספקא, שמא הוא זכר שמא נקבה, ואת"ל שהוא זכר, שמא הוא נפל. – ומה צריך לכל זה, והלא טהרה בלועה אינה מיטמאה. ובאר ב'נתיב חיים' (באו"ח שם, על הגליון) שהרוקח דיבר בשקרבו ימיה ללדת ורוצה לילד באותו בית. אבל ודאי באמצע הריונה אין כאן בית מיחוש. וכן פסק במשנה ברורה (שמג סק"ג), שאשת כהן שקרבו ימיה ללדת, מותרת להכנס לבית שהמת שם, הגם שנראה לנו שודאי תלד שם, משום 'ספק ספקא'. ויש שהחמירו בדבר משום שספק-נפל אינו ספק שקול ואין לצרפו ל'ספק ספקא', אבל העיקר להלכה להתיר. (עפ"י לויית חן שם, קכז.)

ויש מן האחרונים שפרשו דברי הרוקח, כפי ההבנה הראשונה, שמדבר בתוך ימי הריונה, ולא קשה מסוגיתנו – שלא דובר כאן אלא על עובר מת או בליעת טבעת, או כשנפתח רחמה והעובר עומד לצאת, אבל כל עובר חי במעי אמו, הרי הוא כאחד מאבריה, שהרי עובר ירך אמו (שכן הלכה להרבה שיטות הראשונים), וכשם שהאשה נטמאת באהל המת, כמו כן הולד. (עפ"י תפארת למשה – יו"ד שעט; אבני מילואים פב,א; מנחת חינוך רסג,ג; ברכי יוסף או"ח שמג).

אלא שעדיין צריך עיון בדבר, כיון שאם באנו לטמאותו משום 'ירך אמו', אינו נידון כ'כהן', אלא כאבר מאברי אמו, והלא כהנות אינן מוזהרות על טומאה. (מנחת חינוך שם).

ונפקא מינה מדברי הרוקח – כאשר נודע מין הילוד ע"י צילום, שהוא זכר, שאסור לה להכנס לאהל המת. ועוד יש מקום לדון, כיון שכיום הדבר אפשרי בקלות לידע, ובדרך כלל גם נודע הדבר לאדם הבודק ע"י בדיקות שגרתיות, שמה אין לצרף ספק זה לעשות 'ספק ספקא' גם כאשר אינו ידוע להורים, שאינו אלא חסרון ידיעה לגביהם ולא שם 'ספק' עלה. אך יש לומר שאינו נחשב 'איכא לברורי' כיון שאינו בירור ודאי באופן מוחלט, ולפעמים אי אפשר לברר כלל. ואולם כאשר בדקו ומשערים שהוא זכר, הגם שאינו ודאי מוחלט, אין לצרף ספק זה לספק נפל, לעשות 'ספק-ספקא', שהרי שני הספקות אינם שקולים כלל.

שו"ר מובא (בבב"ב 'מוריה' אד"ב תשנ"ז עמ' צב, מפרופ. א. אברהם) בשם הגרי"ש אלישיב שליט"א שראוי לכהנת לערוך בדיקת אולטרא-סאונד לידע מין הולד, כדי להעדיף לילד במקום שאינו מוחזק בטומאה לכהנים או שמקפיד על דיני טומאת כהנים.

(ע"ב) 'מנין לטרפה ששחיתה מטהרתה, בהמה טמאה אסורה באכילה אף טרפה אסורה באכילה, מה בהמה טמאה אין שחיתה מטהרתה אף טרפה לא תטהרנה שחיטה...' – מבואר בגמרא (עד) שצריך לימוד מיוחד על כך, שהטרפה אינה מטמאה משום נבלה. וצריך באור, הלא אין איסור 'נבלה' קיים בטרפה שנשחטה, ואינה דומה לבהמה טמאה שיש בה איסור נבלה – ומהי תיתי לטמא טרפה שנשחטה, עד שנצריך לימוד לטהר?

אולם לפי מה שכתבו האחרונים שבטרפה יש חסרון בעצם התר השחיטה ואינו איסור צדדי (ע' בספרים המצוינים לעיל לב: וע"ע באתון דאורייתא טז; שערי ישר ב,כב; 'חדושי הגר"ח על הש"ס'; אמרי משה ד; קהלות יעקב חולין כ. וראה עוד בהערות הרי"ד אילן לחדושי הרשב"א (הוצאת מוסה"ק) להלן עד, ציון 131) – מובן הדבר, שכיון שיש פגם בזביחה עצמה, הייתי אומר שמטמאה כנבלה, לכך צריך לימוד על כך ששחיתה טרפה מטהרת מידי טומאת נבלה. (עפ"י אחיעזר ח"ב ז,ז).

וכעין זה הוכיח באמרי משה (ד. וע"ע קה"י כ) מהשוואת חכמים טרפה לאבר שיצא – והלא שם השחיטה לא הועילה כלל כלפי האבר – אלא מוכח שגם בטרפה כן הוא.

'שלשה על שלשה שנחלק – טהור מן המדרס' – כי הנגיעה בעת החלוקה אינה אלא במקום החיבור, ואותו מקום הרי הוא 'מגע בית הסתרים'. (פשוט)

דף עג

'כל ידות הכלים שהן ארוכות ועתיד לקצצן מטביל עד מקום מדה' – התוס' העמידו זאת בידות העשויות כעין חוליות, כגון שלשלאות העשויות טבעות טבעות, שאין כאן משום חציצה.

דף עב (עג)

- ק"ז. א. עובר במעי בהמה שהוציא את ידו, וחנתה ואחר כך שחט את אמו; שחטה ואח"כ חתך; שחט ולא חתך את היד; לא שחט ולא חתך – מה דין טומאת הבשר?
- ב. האם קיימת טומאת נבלות בטרפה שנשחטה; בבהמה טמאה שנשחטה; בבן-שמונה שנשחט?
- ג. מהי 'טומאת בית הסתרים' ומה דינה?
- ד. מדרס הזב שנחתכה ממנו חתיכה קטנה (שאינן בה שיעור 'מדרס') – האם אותה חתיכה טמאה?
- ה. האם כל העומד ליחתך כחתוך דמי, ומאי נפקא מינה?
- א. חתך ידו של העובר ואח"כ שחט את אמו – האבר שחתך טמא טומאת-נבלות, כדין אבר מן החי (ואם העובר מת – הרי האבר נבלה ממש. עפ"י רש"י) ואילו השאר טהור, שהרי אין בעלי חיים מקבילים טומאה, וכשנשחטה האם הועילה שחיטתה לעובר שבמעיה, ואינו 'נבילה'.
- שחטה ואח"כ חתך את ידו – לר"מ (אליבא דעולא), היד בתלישתה טמאה את הבשר כולו במגעו, (ולא רק כשחתך אט אט, שטימאתו במהלך החיתוך, אלא אפילו חתך והפריד בבת אחת, הלא לר"מ טומאת בית הסתרים מטמאה. כ"נ עפ"י תוס'. לר' יוחנן (להלן ע"ד), הבשר הוכשר לקבל טומאה ע"י שחיטת אמו, ואליבא דר"ש. אבל לרבנן אינו טמא, שדם השחיטה לשיטתו אינו מכשיר את העובר. ואף לר"ש כתבו ראשונים שאין הכשר שחיטה אלא מדרבנן).
- ולחכמים, הועילה שחיטת אמו להוציאו מידי נבלה, והריהו כטריפה שנשחטה.
- שחטה ועדיין לא חתך את ידו – להסבר רבינא בדעת ר' מאיר – הכל טמא, שכל העומד ליחתך כחתוך דמי.
- (לפני שחיטת האם – לכולי עלמא הנוגע ביד העובר טהור. תוס').
- ב. שחיטת טריפה מטהרתה מדי נבלה. ואפילו טרפה מן הבטן שמעולם לא היתה לה שעת הכושר בשחיטה – הואיל ויש במינה שחיטה ולא יצאה מכלל צאן ובקר. אמר אבוא דשמואל: טרפה ששחטה – מטמאה במוקדשין.
- אבל בהמה טמאה – אין שחיטתה מטהרתה (כל הנגע בהם יטמא – להביא בהמה טמאה, שלא תטהרנה שחיטתה. תורת כהנים). וכן בן שמונה חי אינו נטהר בשחיטה, לפי שאין במינו שחיטה ואינו בכלל בקר וצאן. (ויש תנאים הסוברים ששחיטת בן שמונה מטהרתו. ר' יוסי וראב"ש – שבת קלו.).
- ג. טומאת בית הסתרים – היינו מגע של עצמים בתוכם ולא בשטח שעל פניהם, אינו נחשב 'מגע' לענין טומאה (ודרשו זאת מוידיו לא שטף במים. אבל במשא – מטמא. נדה מג).
- ולר' מאיר, מגע בית הסתרים מטמא.
- (כשחותך דבר כלשהו ומפרידו לשנים – אם מתיו ומפריד בבת אחת – אין כאן מגע, אבל כשחותך לאט – הרי זה מגע (תוס').
- אקל, לדעת רבינא אינו כמגע בית הסתרים, שהרי הוא כמפורר.
- (לד' רש"י (בפסחים יח.) י"ל שבמשקה לדברי הכל נידון כמפורר (עפ"י קובץ שעורים שם בשם הגר"מ עפשטיין; חזון איש טבו"י ד,; דברי יחזקאל א. וע"ע בית ישי קלו הערה ח).

ד. מדרס שלשה על שלשה שנחלק – טהור מן המדרס לטמא אדם וכלים, שאין מדרס פחות משלשה טפחים, אבל טמא משום מגע מדרס (דברי ר' מאיר). ר' יוסי חולק, שאין זה מגע, לפי שהוא בית הסתרים, אא"כ נגע בו זב (באופן שחלה טומאת מגע על המדרס. ע' מנחות כד), שאז טמא משום מגע הזב, כל שאינו פחות משלש אצבעות.

אבל בגד גדול שחתך ממנו חתיכה קטנה (לא פחות משלש אצבעות), מודה ר' יוסי שמשעת פרישתה מקבלת טומאה מן הגדול, (שעד שלא הובדל לגמרי, נוגע קצת באביו).

ה. לר' מאיר, כל העומד ליחתך כחתוך דמי. ולכן ידות הכלים הארוכות שעתידין ליקצץ, מטביל עד מקום המדה הראויה, (ומדובר בשעשויים חוליות חוליות, שהמים באים לכל מקום ואין כאן חציצה. תוס'. ויש חולקים). והכמים אומרים: עד שיטביל את כולו.

ואמרו (לרבינא), שחכמים מודים בחיבורי אכלים, שעשויים להחתך – שנחשבים כאילו נחתכו. ולכן לשיטת רבינא עובר העומד ליחתך מקבל טומאה מהאבר שיצא, המחובר לו, ואין זה כמגע בית הסתרים, לפי שעומד ליחתך כחתוך דמי).

דפים עג – עד

ק"ח. א. עובר במעי בהמה שהוציא אבר, ונשחטה האם – האם אותו אבר (כשיחתך, או שמת העובר) טמא, אם לא?

ב. אבר או בשר המדולדלין בבהמה, חיה או עוף – האם הם מותרים באכילה לאחר שחיטה? והאם הם מטמאים? ומה הדין כשמתה הבהמה ולא נשחטה?

ג. האם מועילה שחיטת עובר כשהוא במעי אמו?

א. לחכמים, שחיטת האם מועילה להוציא את האבר היוצא מטומאת נבלות (כשם ששחיטה מועילה להוציא את הטרפה מטומאת נבלות). ומכל מקום מטמא מדרבנן במוקדשין (כטרפה). לר' מאיר, האבר מטמא כנבלה, וכאבר מן החי.

לדברי רב חסדא, מחלוקתם אמורה באבר של עובר חי, אבל בעובר מת בשעת השחיטה – דברי הכל מטמא, (שאינן השחיטה מתייחסת לאבר). ורבה אמר: כמחלוקת בזה כך מחלוקת בזה.

ב. אבר ובשר המדולדלין – אסורים, ואין מועילה שחיטה להתירם. ואמר ר' יוחנן: אין בהם אלא מצות 'פרוש' (מדרבנן, והסמיכוהו בברייתא על הכתוב ובשר בשדה טרפה. רש"י תוס' ועוד. וי"א שהוא מדאורייתא אלא שאין לוקין עליו כטרפה ממש).

ולענין טומאה – רבי שמעון בן לקיש אמר: תלוי הדבר במחלוקת ר"מ וחכמים, האם מטמא כנבלה או כטרפה, (וכדין עובר שהוציא את ידו, הנ"ל). ור' יוחנן אמר (למסקנא), כאן כולם מודים שאינו מטמא כאבר מן החי, שאין שחיטה עושה ניפול. (ודרשו מוכל אשר יפל עליו מהם במתם יטמא – למעט שחיטה, שאינה עושה 'ניפול'). וטעון הכשר לקבל טומאה כשאר אכלין, ונחלקו ר"מ ור"ש בדבר, האם הוכשר בדמיה.

וכשמתה הבהמה ולא נשחטה – האבר מטמא כאבר-מן-החי (שמיתה עושה ניפול), ובשר הפורש ממנו אינו מטמא, וצריך הכשר לקבל טומאה. והאוכלם לוקה משום אבר מן החי (ולא משום נבלה. ונפקא מינה, משום מה מתרים בו. רש"י).

ע"ע להלן ע.